

Реконструкція України: уроки щодо післявоєнного відновлення у Боснії і Герцеговині та Грузії

Аналітична записка - Резюме

Фото з Сапва

Неспровокований акт агресії Росії в Україні призвів до загибелі тисяч людей і змусила мільйони людей емігрувати, зруйнувавши інфраструктуру, економіку та природне середовище. Потреби у реконструкції та відновленні оцінюються у 349 мільярдів доларів США (станом на 1 червня 2022 року) згідно з Оперативною оцінкою збитків та потреб України, підготовленою спільно Світовим банком, урядом України та Європейською комісією. Ця цифра продовжуватиме зростати до кінця війни.

Повоєнна відбудова на Балканах і Кавказі відрізняється за розміром і масштабами, але має спільні виклики з Україною. Очевидно, що відбудова є складним, цілісним і багатовимірним процесом, де успіх залежить від поєднання фізичної відбудови з елементами верховенства права, належного врядування, зміцнення демократичних інститутів і відновлення суспільства, захисту довкілля та модернізації економіки.

Важливо забезпечити, щоб План відновлення України відповідав баченню українського народу щодо майбутнього, а його програмареформ сприяла членству України в Європейському Союзі, забезпеченню верховенства права, а також екологічним і соціальним компонентам у рамках цілей економічного розвитку.

Для отримання додаткової інформації

Манана Кочладзе
Керівниця стратегічного напрямку з питань демократизації та прав людини мережі громадських організацій в Центральній та Східній Європі «Бенквоч»
manana@bankwatch.org

Владлена Марцинкевич
Співробітниця з питань реконструкції в Україні мережі громадських організацій в Центральній та Східній Європі «Бенквоч»
vladlena@bankwatch.org

Більше інформації: bankwatch.org

Розвиток сучасної зеленої економіки, сталого сільського господарства та туризму, відновлення та збереження культурної спадщини, забезпечення місцевого економічного зростання та підтримка децентралізації, а також демократичних моделей управління за участі громадськості мають стати ключовими для відновлення України.

Основні висновки [аналітичної записки](#) ґрунтуються на досвіді членських організацій та партнерів мережі громадських організацій в Центральній та Східній Європі «Бенквоч» (далі – Бенквоч), а також на огляді літератури та обговоренні найкращих практик та уроків, винесених з цих попередніх воєн для майбутнього відновлення в Україні. З цією метою 27 лютого 2023 року Бенквоч було організовано вебінар, на який зареєструвалося понад 150 учасників, серед яких були представники членських організацій Бенквоч, партнерів, інших груп громадянського суспільства та зацікавлені особи з України, Боснії та Герцеговини, Грузії та інших країн.

Уроки післявоєнної відбудови Боснії і Герцеговини (1995-2004)

Урок 1: Місцева відповідальність є ключовою

Рішення щодо реконструкції явно страждали від браку цілісного бачення розвитку, відсутності місцевих голосів та ефективних консультацій з реальними бенефіціарами програми. Повоєнна відбудова Сараєва є яскравим прикладом: нерішучість міжнародних інституцій у підтримці експертів Сараєво, інституцій та громадян, які взяли на себе відповідальність за цей процес, призвела до фрагментації міста та його ідентичності. Ігноруючи важливість інтеграції громади та її культурної пам'яті, міжнародні організації, які керували процесом, також проігнорували потреби мешканців міста.

Урок 2: Прозора та добре організована координація донорів має вирішальне значення для боротьби з корупцією

Відсутність координації між донорськими фондами та місцевими програмами призвела до дублювання та корупції, чим скористалися політичні еліти. Пряма допомога від міжнародних фінансових інституцій та донорів була найбільш вразливою, оскільки міжнародна спільнота значною мірою залежала від місцевих політиків та адміністративних структур. Значна частина загальної бюджетної підтримки не контролювалася і не перевірялася, що ускладнювало оцінку того, що сталося з цими грошима.

Урок 3: Не лише економічна, а й соціальна реконструкція

У той час як бідність у країні була широко поширена і зростала після війни, питання, пов'язані з соціальним забезпеченням, скороченням бідності, зайнятістю та трудовими правами, були маргіналізовані в порядку денному міжнародних фінансових інституцій, залучених до відбудови країни.

Урок 4: Необхідно враховувати гендерні аспекти

Недостатнє врахування соціальних наслідків відбудови було особливо актуальним для жінок, для яких втрата можливостей працевлаштування після війни була компенсована різними програмами зайнятості, що фінансувалися міжнародними фінансовими установами. Однак проекти з працевлаштування жінок, такі як ремісничі майстерні, часто сприяли відновленню традиційних гендерних ролей.

Уроки післявоєнної відбудови Грузії (2008-2012)

Урок 5: Плани реконструкції повинні бути узгодженими і розроблятися за участю всіх зацікавлених сторін

В основі багатьох труднощів лежала неспроможність міжнародних фінансових інституцій, донорів і грузинського уряду розробити узгоджений план економічного розвитку за участю громадськості, який би приніс користь суспільству. Як наслідок, післявоєнна відбудова в основному принесла користь елітам, різним агентствам і лобістським групам, тоді як лише кілька груп з внутрішньою експертизою були залучені до планування і моніторингу відбудови.

Наприклад, потреби енергетичної безпеки вирішувалися через мрії грузинського уряду про будівництво нових великих гідроелектростанцій, які не тільки викликали різкий опір місцевих громад протягом десятиліть, але й включали високі фіскальні ризики для грузинського бюджету. Інші питання, такі як необхідність належного планування енергетичного сектору, енергоефективність та енергозбереження, а також інновації, не були вирішені.

Урок 6: Проекти для внутрішньо переміщених осіб потребують належної координації донорів та участі самих переселенців

Масштабна програма переселення була розроблена і реалізована грузинським урядом у стислі терміни, без належної координації з боку донорів та участі бенефіціарів. Як наслідок, будинки були побудовані поблизу великої автомагістралі та в безпосередній близькості до окупованих територій. Експерти також висловили занепокоєння щодо майбутніх витрат на енергію у неефективних будинках, оскільки державні субсидії надавалися лише до 2016 року.

Урок 7: Важливість належної оцінки соціальних та екологічних наслідків

Деякі проекти енергетичної, дорожньої та залізничної інфраструктури, запропоновані для донорського фінансування, мали дуже суперечливий вплив на людину та навколишнє середовище. Наприклад, проект мав на меті побудувати нову ділянку залізниці в обхід центру Тбілісі, щоб уникнути транзиту небезпечних вантажів через місто. Замість цього, нова залізнична лінія була побудована в іншому густонаселеному районному місті і проходить поблизу Тбіліського водосховища, одного з основних джерел питної води столиці, що загрожує сильним забрудненням навколишнього середовища і погіршенням якості води в разі розливу нафти. Крім того, проект не створив нових робочих місць для місцевого населення.

Рекомендації

Хоча війна в Україні відрізняється від воєн у Боснії і Герцеговині та Грузії, багато важливих уроків можна винести з цих попередніх зусиль з повоєнної відбудови. Відновлення України має ґрунтуватися на основних принципах Паризької декларації з підвищення ефективності зовнішньої допомоги та Аккрської програми дій. Рекомендації для ключових зацікавлених сторін включають наступне:

- Бачення відновлення України має бути розроблене на основі широких, інклюзивних дискусій залучення всіх зацікавлених соціально-економічних партнерів на місцевому, регіональному та національному рівнях.
- Щоб узгодити майбутній розвиток України з принципами Європейського зеленого курсу, необхідно розробити потужну екологічну та соціальну базу для забезпечення економічного розвитку на основі ресурсоефективності та сталості. Такі питання, як енергоефективність та вуглецеємність, мають бути в центрі уваги сучасної післявоєнної відбудови, разом із захистом та відновленням природи.
- Донорська спільнота має допомогти українському уряду забезпечити інклюзивне партнерство задля майбутнього розвитку, а також надати необхідні технічні засоби та експертизу для підтримки залучення недержавних суб'єктів, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства та пересічних громадян до проектування сталого майбутнього України.
- Відбудова України має забезпечити захист соціальних та економічних прав українців. Повоєнні реформи повинні виправляти, а не посилювати соціально-економічну несправедливість для всіх груп населення. Під час реалізації проектів і програм, спрямованих на задоволення особливих потреб, слід проводити гендерний аналіз.
- Відновлення України має бути орієнтоване на довгострокову стійкість. Як донорам, так і місцевим суб'єктам слід утримуватися від неефективних, дорогих і швидких рішень. Місцеві суб'єкти/гравці повинні розуміти і застосовувати практики та інструменти належного планування, прийняття рішень та їх реалізації для досягнення довгострокової стійкості.
- Відновлення України має розпочатися якнайшвидше, не чекаючи на повне припинення вогню. Поточні роботи з відновлення пошкодженої критично важливої інфраструктури повинні продовжуватися. Для західних частин України, де не ведуться бойові дії, планування майбутньої модернізації має розпочатися вже зараз.
- Донори, включно з ЄС, не повинні чекати, поки буде готовий План відновлення України. Вони повинні забезпечити технічну допомогу та належну координацію для підготовки цього плану: визначити екологічні, кліматичні, соціальні та економічні цілі разом з громадянським суспільством та підтримати передачу ноу-хау та інновацій.
- Забруднення та вплив на довкілля, спричинені війною, необхідно враховувати під час розробки планів реконструкції. Крім того, Україна повинна мати сильне

природоохоронне законодавство та заохочувати участь громадськості для запобігання та мінімізації негативного впливу проектів реконструкції на навколишнє середовище.

- Донорська та міжвідомча координація важлива для забезпечення узгодженості, уникнення дублювання проектів, запобігання марнотратству ресурсів та реагування на потреби суспільства. Належна координація на ранніх стадіях розробки програм і на пізніших етапах планування має вирішальне значення для успішної реалізації проектів.
- Доступ до інформації закладає основу для підзвітності та прозорості у післявоєнній відбудові і є важливим інструментом у боротьбі з корупцією. Щоб уникнути дублювання та нераціонального використання коштів, забезпечити взаємодоповнюваність заходів і безперервність роботи, слід розробити адекватну систему відстеження всіх видів допомоги.
- Для забезпечення прозорості допомоги та ефективного використання коштів невід'ємною частиною процесу відновлення має стати відкритий процес моніторингу та оцінки за участю парламенту, політичної опозиції, груп громадянського суспільства та аналітичних центрів.

Повний текст брифінгу читайте [тут](#).